

Janja Žmavc



JEZIKOVNA OPTIKA

S Katjo sva se prvič srečali leta 1995. Tistega leta sem zaradi neuspeha pri opravljanju izpita iz latinske sintakse izgubila Zoisovo štipendijo in doma so mi rekli, naj nekje poiščem sredstva, da jo bom lahko nadomestila. Na oš Toneta Čufarja v Ljubljani je ravno prenehal učiti latinščino moj kolega Gregor Pobežin, ki mi je prijazno ponudil, če bi prevzela njegove pedagoške obveznosti. Do takrat nisem imela izkušenj z delom v razredu, a sem sprejela izziv in se v tej vlogi našla, saj sem na šoli poučevala vse do leta 2005. oš Toneta Čufarja je bila v času mojih pedagoških začetkov del projekta *Pouk latinščine v osnovni šoli*, ki je skušal revitalizirati in sistemsko urediti pouk latinščine po ukinitvi latinskih razredov in osemletnega učenja latinščine leta 1975. V eksperimentalnem projektu Zavoda RS za šolstvo in pod okriljem Strokovnega sveta RS za vzgojo in izobraževanje je sprva sodelovalo pet šol, še oš Prežihov Voranc in oš Ledina v Ljubljani ter oš Slava Klavora in oš bratov Polančičev v Mariboru, projekt pa je vodila Katja Pavlič Škerjanc, profesorica na Gimnaziji Poljane in tudi že svetovalka na Zavodu za šolstvo. Najprej petletni projekt (1991–95) se je kasneje še podaljševal vse do leta 1999 in za nekaj časa ponovno vnesel v osnovno šolo homogene latinske oddelke. Predvsem pa so v njegovem okviru nastali tudi organizacijski model za poučevanje latinščine v devetletki, posodobljeni učni načrt, vzpostavljeni so bila državna tekmovanja iz latinščine na osnovnošolski ravni in vpeljane številne didaktične posodobitve. Posledično je v tem obdobju število učencev naraslo do številke, ki kasneje nikoli ni bila presežena kljub sistemski ureditvi pouka latinščine v devetletki.

Med profesorji je za nas novince na področju osnovnošolskega poučevanja latinščine posebej skrbela Aleksandra Vesna Pirkmajer Slokan s Prežihovega Voranca, profesorica z bogatimi izkušnjami in izjemnim občutkom za osnovnošolsko didaktiko. Lahko rečem, da me je to obdobje formiralo v pedagoškem smislu in obe omenjeni kolegici sta pri tem imeli zelo pomembno vlogo. Vesna me je naučila premišljeno načrtovati in uresničevati vsebine v razredu, Katja pa s posebnimi očali klasične filologinje suvereno gledati tudi onkraj filologije same.

Pri Katji mi je takoj padlo v oči, da v zvezi s poukom latinščine ni nikoli nastopala v vlogi užaljene apologetinje, ki se nostalgичno ozira v tradicijo. Veliko bolj sem jo videla kot intenzivno premišljevalko in iskalko novih rešitev, četudi smo bili v razmerah, ko

se je osnovnošolska latinščina postavljala na novo in nagovarjala generacije staršev, ki pouka latinščine, ki naj bi ga obiskovali njihovi otroci, niso nujno (več) prepoznavali kot pomembno vsebino. Spretno ubeseden sklic na tradicionalne vrednote bi kaj lahko prinesel uspeh, a Katja v latinščini ni videla predmeta, ki ga je treba *a priori* in zgolj braniti na temeljih tradicije – predstavljala jo je kot nekaj, kar ima samoumevno prostor v izobraževalnem sistemu, kot nekaj, za kar v sodobni slovenski šoli obstaja naravno mesto. Prva mi je dala občutek, da ni treba vedno nastopati le obrambno, da pri našem delu ne gre za anahrono situacijo, podobno odkrivanju nečesa davno zaprašenega, pozabljenega, po krivici pregnanega. Latinščina zanjo ni bila nekaj, kar bi bilo treba oživiti, niti najmanj je ni imela za mrtvo. Kar nekoliko potolažila me je s svojim odnosom, da ni treba vedno za okope – latinščina je preprosto del humanistične tradicije tega kulturnega prostora, zato se ni treba sekirati, kaj se je in bi se lahko z njo zgodilo, z njo je treba predvsem delati tukaj in zdaj, z učenci in dijaki, kajti tam se zgodijo ključni premiki za njen obstoj. Poznala sem kolegice, s katerimi smo sodelovale na drugačen način, kadar je bilo treba braniti položaj klasičnih jezikov v slovenskem izobraževanju, tudi to je bilo zelo dragoceno. Toda Katjin pogum je bil zame nekaj novega – misliti latinščino kot povsem enakovredno kategorijo v kontekstu sodobnega izobraževanja, vse od sistemskih, kadrovskih pa do vsebinsko-didaktičnih vidikov.

O njenem delu v razredu sem marsikaj izvedela od kolegic in kolegov na Oddelku za klasično filologijo. Pripovedovali so mi o fascinantni profesorici na Poljanah – od njenih nekdanjih dijakov in dijakinj nikoli nisem slišala slabe besede, opisovali so jo v superlativih, spoznala sem jo kot močno profesorico, ki pušča vtis. Toda hitro sem ugotovila, da pravzaprav ni samo predana latinistka. Ko se je začela na Zavodu ukvarjati z drugimi projekti – »Obogateno učenje tujega jezika«, »Prenova gimnazije«, vpletena je bila v kup zamisli, ki niso imele nujno veliko z latinščino – sem jo kot učiteljica srečala v drugačni vlogi. Imeli smo vrsto seminarjev s področja profesionalnega razvoja, kjer je Katja pogosto predstavljala konceptualne podlage zlasti z vidika kurikularne prenove in medpredmetnega povezovanja ter je velikokrat imela delavnice za učitelje. Ko s podobno izkušnjo gledam nazaj, je imela stvari vedno zelo dobro pripravljene, njene poglobljene konceptualizacije, sistematično zasnovane z vidikov primerjave in kontrastiranja, brez težav vzdržijo še danes.

Vedno je izhajala iz predpostavke, da je dvom dragocen. Prostor za dvom mora biti, nam je govorila, samo tako je mogoče v šolski prostor pripeljati nekaj novega. Uvajanje novosti danes pogosto

poteka z nekakšne samoumevnostne pozicije, ko se novi pojmi in koncepti učiteljem predstavljajo v nekritični in poenostavljeni obliki receptov za izboljšanje lastne pedagoške prakse. Njene delavnice pa niso bile nikoli take, vedno je imela najprej izčrpno predavanje o tem, zakaj sploh razmišljati o, recimo, kurikularni prenovi, o spreminjanju utečenega načina dela. Ponudila ti je prostor, kjer si lahko stopil iz lastne udobne predstave o rutiniranosti pedagoškega procesa in sploh artikuliral potrebo po njegovi spremembi. Ko ti ustaljeno pozicijo nekdo zamaje, je pogosto prva reakcija strah in to je hitro lahko kontraproduktivno. Mislim, da je to zelo dobro razumela, in vsi moji stiki z njo so pravzaprav spomin na nenehno prevpraševanje. Slutim, da je temeljito naštudirala *captatio benevolentiae* v *Retoriki za Herenija* ali v razpravi *De inventione*, vedela je, da imaš med učitelji in učiteljicami različne publike, ki jih moraš na samem začetku pridobiti – naklonjeno, nenaklonjeno, nezainteresirano, pa publiko, ki vsebine ne pozna dovolj. Prav od tvoje adaptacije nagovora je odvisen uspeh, ali bodo nato tvoji poslušalci sodelovali v procesu (samo) prevpraševanja ali ne. Njeno početje je bilo zelo strateško, hkrati pa nikoli manipulativno.

Drugo stvar, po kateri se je spominjam, danes pri marsikom v pedagoški stroki pogrešam. Mislim, da je v tem pogledu nanjo zelo vplivala dediščina filološkega študija – veliko pozornosti je namreč posvečala vlogi jezika pri učiteljevem razumevanju in delovanju v šolskem polju. Od kod izvira pojem oziroma koncept, katere miselne tradicije ga podpirajo, kako to razumeti v aktualnem kontekstu, kakšne so implikacije za izobraževanje na makro in mikro ravni, kje so jezikovne povezave med navidez nepovezanimi elementi; kot bi na predavanjih izvajala diskurzivno analizo snovi, ki jo je predstavljala. Ostajala je učiteljica jezika, tudi v nejezikovnih predavanjih, ki so govorila recimo o medpredmetnem povezovanju ali kroskurikularnih vsebinah. Upam si trditi, da je bila v tem na Zavodu nekaj posebnega. Vedno je predavala iz jezikovne optike, na problem se je zazrla skozi jezik, na ravni etimologije, prevajanja, rabe. To je bilo morda delno karakterno, delno pa gotovo tudi formacija, ki prihaja iz študija.

Pravzaprav ne razumem, zakaj je niso na ministrstvu bolj intenzivno vključili v svoje delo. Ko danes razmišljam o njej, se mi zdi, da bi morala biti najmanj svetovalka v kabinetu, takšna z *bianco* pooblastili. Njena predavanja so bila retorično zares dodelana, vključevala so vse strateške elemente, ki jih mora govorec aktivirati, da pri publikli doseže zelen učinek. Ni naključje, da je imela močno podporo na šolah, zelo dobro je sodelovala z vodstvi šol in s profesorji – tudi zato, ker je bil način, kako je stvar predstavljala, načrtno takšen, da ni nikogar ogrožal.

Nikoli ni nastopala s pozicije vednosti, čeprav je bilo iz njenih besed jasno razvidno, da je imela ogromno znanja in je stvari predstavljala z velikim žarom. Z govornim in zapisanim je tako rekoč demonstrirala ABC aristotelskega retoričnega *ethosa* – verodostojnost skozi prikaz praktične modrosti, odkritosti in dobronamernosti.

Še nekaj se mi zdi zelo pomembno. Konceptualizacije, do katerih se je dokopala s študijem tuje literature, je vedno smiselno prenesla v materinščino. Pred seboj imam eno od knjig, pri katerih je sodelovala, *Medpredmetne in kurikularne povezave*, ki ob strokovnih podlagah vsebuje tudi njen »Mali pojmovnik kurikularnih povezav«. Presajanje terminologije se ji je zdelo pomembno in kar je presajala, je poslovenjeno zelo smiselno, a nikakor ne za vsako ceno, tudi v tem je trajna dediščina njenega dela. Ne vem, ali se javnost zaveda, koliko je Katja prispevala na področju sodobnega razvoja slovenske pedagoške terminologije. Tudi to je verjetno posledica njenega značaja, nikoli se ni posebej trudila, da bi bilo njeno ime v ospredju, zelo je verjela v timsko delo – kar je fascinantno, ker je na prvi pogled (vsaj v mojih očeh) bolj individualistka.

Nekoč sem jo ob srečanju vprašala, Katja, kako ste kaj? »Joj,« mi je rekla, »samo po šolah še hodim, toliko delavnic imam.« Res se je razdajala, bila je izredna operativka, veliko je hodila po terenu, pogosto je šla v tujino in nato na delavnicah skozi kritičen razmislek predstavljala pristope in prakse različnih šolskih sistemov. S pedagoškimi izzivi se včasih ukvarjajo tudi ljudje, ki so za spoznanje pretenki v znanju in razumevanju; pri njej si nasprotno videl, da stvari stojijo. Pa ni šlo samo za uvažanje tujih dognanj ali fascinacijo z njimi – šlo je za temeljit študij in premislek. In še nekaj je bistveno, vedno je mislila tudi na didaktično realizacijo pristopov. Njena strokovna predavanja so v sklepnem delu vedno vsebovala konkretne primere didaktičnih uresničitev; danes je to standard, takrat pa še zdaleč ni bil.

Pred časom sem se pogovarjala s kolegico na ministrstvu, ki jo zelo cenim, ena od njenih misli med srečanjem mi ne gre iz glave: »Za pouk jezikov je pri nas najbrž največ naredila Katja Pavlič Škerjanc.«

Janja Žmavc je klasična filologinja in raziskovalka na Pedagoškem inštitutu, kjer se ukvarja z vlogo jezika v vzgoji in izobraževanju.